

2

FRÅGOR OM
SPRÅKET

Språkkronika: Nu ska allt gärna handla om hjärnan

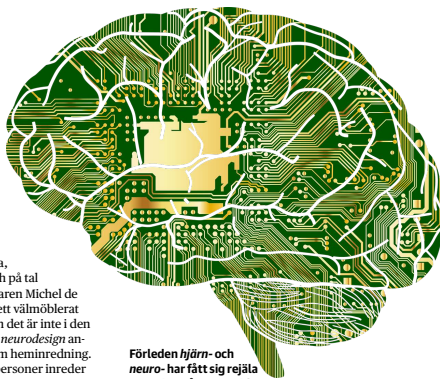
Nyligen läste jag en artikel där några nederländska utbildningsforskare vände sig mot uttrycket *hjärnbaserat lärande*, eftersom de menade att lärande per definition är hjärnbaserat – vilket man väl får hoppas att de har alldeles rätt i. Deras jämförelser med att vi i så fall lika gärna kan tala om benbaserade promenader, munbaserat ätande eller grönbaserat lyssnande är välfunna exempel i samma stil. Dessa kan kanske sägas vara en variant av extrema *tautologier* – upprepningar av samma sak fast med andra ord, vilket blir lite *tårta på tårta* (vilket för övrigt är ett uttryck som i sig inte är en tautologi, utan en upprepning av samma ord för att beskriva att något blir lite kaka på kaka).

Poängen med artikeln var att illustrera att mycket av det som lanseras som *hjärntränning*, *brain literacy* eller *brain-based learning* är rent nonsens utan påvisade effekter vad gäller inlärning. Men spänningen är också intressant rent språkligt, för visst verkar förleden *hjärn-* och *neuro-* ha fått sig rejäla uppsving på senare tid?

Och att något skulle vara hjärnbaserat låter toppen! Men om man ska vara lite petig så är det rätt svårt att göra något utan att involvera hjärnan. Detta till trots är det oerhört populärt att sälja in det allra mesta som extra "hjälpigt": vi ska spara, äta, leda och möblera med hjärnan. Och på tal om inredning så sa sig renässansförfattaren Michel de Montaigne föredra "en människa med ett välmöblerat huvud framför en med ett välfyllt". Men det är inte i den bemärkelsen som jag har sett uttrycket *neurodesign* användas, utan då har det alltså rört sig om heminredning. Även här vill jag invända att relativt få personer inreder sina hem med något annat än huvudet. Okej, kanske kan man gå på känsla. *Hjärnbaserade känslor* har jag dock

ännu inte hört talas om – och frågan om var i kroppen känslorna sitter är möjligen mer filosofisk än språklig. Ändå vill jag påstå att uttrycket *hjärnbaserade känslor* i så fall är lika riktigt som *hjärnbaserat lärande*. Snäppet värre skulle vara *hjärnbaserat tänkande*, vilket jag som tur är ännu inte har stött på. Uttrycket alltså.

Karin Skagerberg
Redaktör på Språktidningen
karin@spraktidningen.se

Förleden *hjärn-* och *neuro-* har fått sig rejäla uppsving på senare tid.

Foto: Pixabay

Aktiemarknaden har ofta en nedsida

Jag såg ordet *nedsida* använt som att det skulle betyda *nackdel* eller *avsigda*. Kan man använda ordet på det sättet?
AnnSofi

● *Nersida/nedsida* har använts i betydelsen 'nackdel' (eller något snarlikt) sedan åtminstone 30 år i svenskan, ungefär som *minussida*, men *nersida/nedsida* och uppsida saknas i ordböckerna. Främst har orden använts i texter om aktiemarknaden och i andra ekonomiska sammanhang. Jag får cirka 1 200 träffar på *nedsida* och cirka 100 på *nersida* när jag söker i en stor databas över tidningstexter. Det äldsta belägget är från 1988:

"Dollarn öppnade dock i stort sett oförändrad under nervös europeisk handel. Handlaren där räknade med att centralbankerna kommer att ingripa om aktörerna provar valutans potentiella nedsida." (Nyhetsbyrån TT)

På samma sätt kan *uppsida* användas om en fördel eller något annat positivt. Jag får cirka 7 500 träffar på *uppsida*, och det äldsta från 1995:

"Vi är inte intresserade av att stödja företag med lån. Det är ägandet som ger oss uppsida i satsningarna." (Svenska Dagbladet)

Första gången som jag ser att en skribent i

Vill du också ha svar på en språkfråga? Ring Språkrådet: 0200-29 55 55, måndag, onsdag, fredag 10-12. Eller mejla: sprakfrager@sprakochfolklminnen.se

tidningstext kritiserar det här språkbruket år 1996.

Gabriella Sandström

Liten bokstav med två vängingar

Jag funderar över olika typsnitt på litet a. Finns det något namn på dessa två olika a:n?
Jan

● Det stämmer att litet a kan skrivas på två olika sätt. De två teckenbilderna är *allografer*, alltså två olika varianter av samma *gräferm*. Varianterna kallas ibland *envädnings-a* respektive *tvåvädnings-a*. Ett närliggande exempel skulle kunna vara litet g, som ju har en variant som liknar envädnings-a:et och en annan variant som ibland kallas *glasögon-g*.

En möjlig förklaring till den här variationen är att envädningsvarianterna går lättare att skriva för hand och därför har spridits med handskriften, men att tvåvädningsvarianterna är lättare att läsa och därför har behållits i tryckt text.

Linnea Haneil

Veckans språkfrågor publiceras i samarbete med Språktidningen och Språkrådet. Du kan få svar på många andra språkfrågor i Språkrådets Frågelådan: [isof.se/frageladan](https://www.sprakochfolkminnen.se/frageladan). Där finns även kontaktinformation till Språkrådet.